

City Deal Circulaire Stad & Cirkelstad – Dag van de Stad 30/10/2017

“Nieuwe waarde(n) in een stad zonder afval en zonder uitval: van circulaire wijk tot rijksbreed”

Over de City Deal Circulaire Stad

In de City Deal Circulaire Stad werken 9 steden, 3 ministeries en 3 kennispartners samen om uiterlijk in 2050 tot volledig circulaire steden te komen, analoog aan de ambitie zoals verwoord in het Rijksbrede programma Circulaire Economie. Door de toegang tot de nieuwe markt voor circulaire economie voor vragers en aanbieders te stimuleren door kennis en goede voorbeelden toegankelijk(-er) te maken via gezamenlijke (digitale) platforms, en koplopers in de etalage te zetten.

Amsterdam, Almere, Apeldoorn, Den-Haag, Dordrecht, Haarlemmermeer, Rotterdam, Utrecht en Venlo, ministeries van Infrastructuur en Milieu, Economische Zaken en Binnenlandse Zaken, TNO, Circle Economy en Royal HaskoningDHV.

Volg ons op <http://agendastad.nl/citydeal/circulaire-stad/>

Over Cirkelstad

Cirkelstad werkt aan een Stad zonder afval en zonder uitval. Inmiddels binnen Rotterdam, Amsterdam, Drechtsteden, cirkelregio Utrecht, Den-Haag en Haarlemmermeer. Ontstaan tussen publieke én private ondernemers die op zoek waren naar oplossingen. Hoe krijgen we reststromen terug in de keten? Hoe krijgen we alle talenten in de wijk benut? Door samen te werken in een open dialoog, ontstonden er nieuwe zienswijzen, nieuwe oplossingen.

Cirkelstad faciliteert publieke en private koplopers in de regio. Door een bestuurlijk en operationeel netwerk te verbinden, 10 jaar aan ervaringen te delen via de Cirkelstad Academie, gezamenlijk optrekken in de betreffende regio met periodieke afstemming om impact te genereren.

www.cirkelstad.nl Volg het [Cirkel Stadsblad](#)

Korte verslaglegging van de sessies in het kader van Circulaire Stad Dag van de Stad 30 oktober 2017 – Petra Bakker (Rijkswaterstaat)

Circulaire stad – Hoe organiseer je dat?

Jan-Willem Kanters (Cirkellab), Stan Kerkhofs (Rijkswaterstaat) en Jeroen Kanselaar (SGS Search)

Wat betekent de transitie naar een circulaire economie voor de wijze waarop we onze projecten organiseren en processen inrichten? Stan Kerkhofs (Rijkswaterstaat) licht dit toe rondom de uitvraag van een circulaire weg en het ontwerpen van een circulair viaduct. Jeroen Kanselaar (SGS Search) licht toe hoe Amsterdam invulling geeft aan circulair bouwen met behulp van de Roadmap Circulaire Gronduitgifte.

Vragen en discussie

* Wat is het grootste verschil met niet-circulair bouwen?

Qua techniek zit hem dit voor al in anders ontwerpen, adaptief bouwen en rekening houden met de volgende levensfase(n). Het ultieme voorbeeld is het ontwerp van legoblokjes: gebaseerd op leveren van maatwerk en meerdere levenscycli. Qua proces is het grootste verschil dat opdrachtgever niet 'in the lead' is. In het voorbeeld van Rijkswaterstaat heeft de marktpartij het initiatief genomen. Het draait om goede samenwerking tussen opdrachtgever, opdrachtnemer en gebiedsbetrokkenen.

* Rol van overheid in dit type projecten is aanjager, aanbieder en afnemer.

* Hoe kunnen circulaire projecten worden gefinancierd? Gaat RWS bijvoorbeeld het viaduct leasen? Dit is een mogelijkheid. Uit de zaal (BNG bank) wordt ook de mogelijkheid geopperd om een bv op te richten om de financiering rond te krijgen; een zogenaamde special purpose vehicle. Iets om na de sessie verder over door te praten.

* Welke elementen zou je in nieuwe uitvragen opnemen obv de huidige ervaringen?

Voor nu kunnen er alleen ontwerp principes worden meegegeven en het uitwerken van verschillende varianten. Hoe een circulaire snelweg er precies uit kan zien weten we immers nog niet.

* Hoe zorg je dat bestuur raakt aangehaakt?

Leg in ieder geval de koppeling met de beleidsdoelen van de gemeente waar de bouw plaatsvindt. Vraag de wethouder met de relevante dossiers in zijn portefeuille als 'buddy'. Kan bijv. economie, innovatie of ruimtelijke ontwikkeling zijn, afh. van het zwaartepunt van het project.

Circulaire stad – Hoe meet je dat?

Joke Dufourmont (Circle Economy), Yolanda Musson (Almere), Andre Rodenburg (IenM), Marc Peerdeman (RWS)

Hoe meet je als stad/gemeente of als organisatie of je je circulaire ambities ook waarmaakt. Welke indicatoren zijn er en welke zijn nog in ontwikkeling?

Vragen en discussie

* Het meenemen van het aspect 'People' ontbreekt opvallend vaak als het gaat om indicatoren.

Hoe gaan anderen hier mee om?

Gemeente Almere heeft People meegenomen door het meten van de betrokkenheid van bewoner en bewonerstevredenheid. Het klopt echter dat dit punt nog onderbelicht is bij het meten en monitoren van circulaire doelen.

* Het lijkt erop dat er op verschillende niveaus indicatoren ontwikkeld worden: op objectniveau, projectniveau, wijk-/gebiedsniveau en op rijksniveau. In hoeverre vindt er uitwisseling plaats?

Almere heeft veel gehad aan de kennis van TNO, die ook op landelijke schaal werkt aan indicatoren. Gemeenten kunnen slimmer gebruik maken van de landelijke ontwikkelingen en zouden ook elkaar meer kunnen helpen: kennisdeling tussen gemeenten stimuleren en meer eenduidigheid in indicatoren. Dit geeft vervolgens ook de mogelijkheid om te benchmarken.

* Wat nog wordt gemist is een indicator om te meten in hoeverre de overheid CE bevordert; Hoe bepalend is de overheid in de transitie naar een CE?

Circulaire Gebiedsontwikkeling – Wat is dat?

Nurullah Gerdan (Haarlemmermeer), Ingeborg Berger (Rotterdam), Joyce Zuidam (RWS), Paola Huijding (Platform 31), Rosa Stapel (College van Rijksadviseurs)

Vragen en discussie

Een circulaire gebiedsontwikkeling wat is dat? Of te wel hoe vertaal je de rijksambities naar concrete acties op gebiedsniveau. Het college van Rijksadviseurs gaat in 2 wijken kijken hoe dit er in de praktijk uitziet. Op rijksniveau betekent circulaire gebiedsontwikkeling het beperken van grondstofgebruik en slimmer inrichten van grondstofketens, terwijl op wijkniveau vraagstukken liggen op het gebied van het ontwikkelen en behouden van een veilige, schone en aantrekkelijke leefomgeving. Rijkswaterstaat experimenteert om binnen een beheergebied kringlopen te sluiten, te beginnen met biomassa. In beide cases is het betrekken van alle belanghebbenden en openheid over ieders belang in de keten/in het gebied cruciaal om samen circulariteit vorm te geven.

De vragen en discussie spitste zich vervolgens toe op de succes- en faalfactoren voor circulaire gebiedsontwikkeling. Als voorbeeld waar circulaire gebiedsontwikkeling niet goed van de grond is gekomen wordt Schalkwijk genoemd. Gevestigde belangen en 'oud werken' belemmerden vernieuwende ontwikkelingen zoals circulariteit. Vanuit gemeente Almere wordt nog de tip gegeven dat het kan helpen om externen mee te laten kijken. Zo heeft Gunther Pauli Almere geadviseerd en geïnspireerd om circulaire economie in de gemeente op te pakken.

Circulaire stad – Hoe waardeer je dat?

Mieke Kars (BZK), Cor Luijten (Rotterdam), Jeroen Nagel (Rijkswaterstaat), Jim Teunizen (Alba Concepts), Roy Pillen (Rijksvastgoedbedrijf)

Een circulaire economie vraagt een nieuwe kijk op begrippen als waardering, boekwaarde, beheer, onderhoud en een andere levensduur- visie op gebouwen, grond en (water). We zien arealen en gebouwen als bank en grondstoffenmijn van de toekomst. Materialen met een identiteit worden niet meer verspild en dit kan tot uitdrukking komen in een paspoort of een Madaster. De gebruikte materialen, waarde en mogelijkheden bij investeringsbeslissingen, beheer, onderhoud en restwaarde zullen aanzienlijk veranderen. Hoe gaan we dan waarderen?

Vragen en discussie

- * Er is behoefte aan één kader om circulariteit te meten en te waarderen. Dit wordt herkend door de sprekers. De oproep is om hier verder over door te praten tijdens de week van de CE (januari 2018)
- * Er zijn nog veel vragen rondom restwaarden en stapeling van waardestromen. Deel de kennis die hierover al wel is opgedaan.
- * Creëer massa, laat ook kleinere partijen bijv. start ups meedenken en geef als overheid ruimte om te experimenteren met nieuwe financieringen en businessmodellen.

Zonder afval en zonder uitval – wat betekent dat?

Rutger Buch (Cirkelstad), Jan-Willem Kanters (Cirkellab), Aron Bogers (INBO)

Overall groeien initiatieven tot circulair projecten. Economie en idealisme voeden elkaar tot startups en initiatieven. Over beleid, een bouwproject of nieuwe producten. In de steden zijn netwerken ontstaan om te leren en gebruik te maken van elkaar. Projecten waar de buurt meedoet. Projecten met leerplekken voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. De mens als : 'hoe wil jij wonen?' en dat ook gaan doen. Vragen naar talent (en niet naar gebrek) en hem helpt ontwikkelen op jouw project?

De Circulaire Stad belooft nieuwe werkgelegenheid, inclusiviteit en nieuwe dynamiek. Met voorbeelden uit Cirkelstad en City Deal verkennen we kansen, uitdagingen en schaalniveaus: Waar doe je wat?

Rutger Buch deelt voorbeelden van [Cirkelstad](#), een coöperatieve vereniging die inmiddels in Rotterdam, Amsterdam, Drechtsteden, Utrecht, Den Haag en Haarlemmermeer concrete samenwerkingsprojecten in de Circulaire Stad vormgeeft. Aron Bogers beschrijft vernieuwende aanpak woonconcepten, waarbij de behoefte van de bewoners leidend is. Jan-Willem Kanters vertelt over de behoefte aan alternatieve invulling van Social Return verplichting in aanbestedingen in de bouw – waarbij ruimte voor talent(ontwikkeling) centraal staat en niet de invulling van de verplichting per project.

Vragen en discussie

- * *Hoe betrek je ondernemers bij SROI? Naast de bekende interventies zijn er vandaag ervaringen gedeeld om juist de waarde van een project te maken vanuit bewoners. Het meenemen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt blijkt dan 'normaal' te kunnen verlopen.*

* Hoe maak je sociale participatie waar? Participatie kan goed werken wanneer je je als onderneming ook sociaal opstelt. Het vraagt om flexibiliteit in planning en gedrag van de medewerkers.

* Het stapelen van doelstellingen (circulair en inclusief) maakt dat projecten stagneren? Bij het stapelen van doelen zien we in de voorbeelden van vandaag dat het projectresultaat er juist met sprongen op vooruit gaat. Mits het doelen zijn waar de betrokken zelf voor kunnen kiezen.

Circulair ontdekken, ontwikkelen en ondernemen – hoe versnel je dat?

Tessa de Haas (RVO), Rutger Buch (Cirkelstad), Jan-Willem Kanters (City Deal), Jaap Verhoeff (RVO)

Al doende leren en al lerende doen. We zijn circulariteit aan het ontdekken, terwijl we 'morgen' al halverwege willen zijn. Hoe verbinden we de netwerken binnen steden, tussen steden, cross-sectoraal en over de verschillende schaalniveaus? De Cirkelstad samenwerking startte 10 jaar geleden binnen Rotterdam en is inmiddels geadopteerd binnen Amsterdam, Drechtsteden, regio Utrecht, Den Haag en Haarlemmermeer. De City Deal is een tijdelijke samenwerking van 2 jaar tussen 9 steden, 3 ministeries en 3 kennispartners.

Met uitwisseling van kennis, ervaringen en ontwikkelingen vanuit de wijk tot rijksbreed, City Deal en Cirkelstad, verkennen we met elkaar samenwerkingsvormen, kennisuitwisseling, best practices en schaalniveaus: Waar doe je wat?

In de transitie naar een lokale en regionale circulaire economie vinden we nieuwe samenwerkingsvormen. De circulaire inspanning van de een, creëert (maatschappelijke) meerwaarde bij de ander. Rutger Buch illustreert dit aan de hand van Cirkelstad voorbeelden, Jaap Verhoeff vertelt hoe de unieke samenwerking Cleantech regio tot stand kwam tussen 4 steden in twee provincies en Jan-Willem Kanters beschrijft de samenwerking en kennisuitwisseling tussen de steden en ministeries in de City Deal Circulaire Stad.

Vragen en discussie

* Hoe versnelt Cirkelstad: door kennisopbouw tussen regio's af te stemmen, te experimenteren in warme netwerken, door ook te werken aan het incorporeren van succes en gezamenlijk PR in te zetten.

* Hoe versnelt Cleantech: door eerste geld gereserveerd te krijgen voordat met de markt afspraken gemaakt worden.

* Hoe versnelt de City Deal Circulaire Stad: Door uitwisseling van successen en mislukkingen, initiëren en samenwerken op concrete nieuwe projecten en uitdragen van de resultaten van gezamenlijke werkgroepen.